

Dr. BOGSCH ILMA emlékezete (1942–2014)*

KISS ISTVÁN

Szent István Egyetem, Állattani és Állatökológiai Tanszék, 2100 Gödöllő, Péter K. u. 1.
E-mail: Kiss.Istvan@mkk.szie.hu

2014. április 27-én, 72 éves korában elhunyt dr. BOGSCH ILMA, az állatkerti zoológia és állattartás, valamint zoopedagógia méltán elismert hazai képviselője. Több évtizedes munkássága alatt az állatkerti állattartás minőségileg új elveit vezette be, ültette át a mindennapok gyakorlatába. A hazai állatkerti állattartás területén dolgozó szakemberek, ápolók jelentős része az Ő általa tartott képzésben vett részt. Az általa vezetett állatkerti szakköröket látogatva erősödött meg az állatok iránti elhivatottsága számos, ma egyetemeken, kutatóintézetekben vagy a természetvédelmi publicisztika terén dolgozó szakembernek.

A gimnázium első osztályába jártam, amikor első állatkerti szakkörömet (halak, kétélűek és hüllők) végighallgattam ILMA vezetésében és minden szabadidőmet az Akvárium Osztályon töltöttem. Az élmény meghatározó volt, mert azóta is e diszciplína képezi oktatói vagy kutatási feladataim zömét. Az évek során kapcsolatunk barátsággá szövődött, magánéletünk és szakmai tevékenységünk több ponton is találkozott.

1. ábra. BOGSCH ILMA (1942–2014) (fotó: BAGOSI Z.)
Figure 1. ILMA BOGSCH (1942–2014) (photo: Z. BAGOSI)

BOGSCH ILMA 1942. január 13-án született Budapesten. Édesanyja, LOTTA KLEIN a következetes nevelést, az anyanyelvi szintű német nyelvtudást, édesapja dr. BOGSCH LÁSZLÓ neves paleontológus a természet iránti vonzalmat adta át lányának. Középiskolai tanulmányait a Ságvári Endre Gimnáziumban végezte (1956–1960), majd felvételt nyert az Eötvös Loránd Tudományegyetemre. Biológia–földrajz szakos tanárként végzett 1965-ben. Már

* Előadta a szerző a MBT Állattani Szakosztály 1018. ülésén, 2014. október 1-én.

egyetemi éve alatt bekapcsolódott a Fővárosi Állat- és Növénykertben zajló munkákba, nyaranta önkéntes ápolóként dolgozott.

Németül anyanyelvi szinten beszélt, hiszen édesanyja kizárólag németül társalgott vele. Ez a tudása a későbbi munkája során nagy előnyt jelentett számára, mivel az európai állatkertek közötti kapcsolattartás kezdetben főleg e nyelven zajlott. Bár a kísérleti munkát jóval korábban elvégezte, doktori értekezését csak 1987-ben nyújtotta be, amihez talán az én biztatásom is hozzájárult, mert a napi munka végeztével kevés ideje maradt az eredmények formába öntésére. Doktori fokozatát 1988-ban kapta meg az ELTE Természettudományi Karán, disszertációja címe „Adatok a *Tilapia leucosticta* biológiájához”.

Egy vele készült interjúban jól jellemezte a pályafutását: „Végigjártam az összes lépcsőt, kipróbáltam a hierarchia minden fokát”. 1964 és 1971 között a PÉNZES BETHEN által vezetett Akvárium–Terrárium Osztályon dolgozott – kezdetben mint tudományos munkatárs (1964–1965), később mint osztályvezető-helyettes. Már ekkor tevékenyen részt vett az állatkerti szakkörök vezetésében, de ez a munkája az 1971–1980 közötti években – zoopedagógusi beosztásban – teljesedett ki. Szakköröket és vetélkedőket szervezett, kialakította és felépítette az állatkertben folyó, a mai napig méltán jó hírű zoopedagógiai tevékenységet. A vetélkedők nyerteseinek hazai és külföldi tanulmányutakat szervezett és azokat vezette is. Útjaikon először Magyarország fő tájait járták be, majd a Kárpátok, a Fátira és a Fekete-tenger melléke élővilágával ismerkedtek, a programba beiktatva egy-egy állatkert látogatását is. A színvonalas programok kivitelezésében nagy segítséget kapott a botanikai osztály vezetőjétől, KIÁCSZNÉ dr. SULYOK MÁRIÁTÓL is. Velük volt alkalmam nekem is kijutni 1972-ben egy lengyelországi tanulmányútra.

BOGSCH ILMA érdeklődése mindinkább az emlősök felé irányult. 1980–1994 között az Emlősosztály helyettes vezetője, majd osztályvezetője lett. 1994–2000 között gyűjteményi igazgatóként (egyben főigazgató-helyettesként) tevékenykedett. Nyugdíjasként sem szakadt meg a kapcsolata az állatkerttel, mert tanácsadóként számítottak a tudására. 2003-ban főigazgatóként ismét vezetői szerepet kapott az állatkert élén, egészen 2007-ig. Ezt követően a Nyíregyházi Állatparknak volt szaktanácsadója, ahol elsősorban az oktatási részleg információs rendszerének kiépítésében és az állatbeszerzések szervezésében vett részt.

Még az Akvárium Osztályon dolgozott, amikor egy kollégájával elsőként elindította az elefántok ún. munkaterápiás foglalkozásait, amely egyaránt szolgálta az állatok unaloműzését, de egyben a könnyebb kezelhetőséghez is hozzájárult. 1979 után ebből a programból alakult ki az „elefánt-show”, majd ennek mintájára több fajnál is bevezették a bemutató programokat. Több szinten betöltött vezetői pozícióinak ideje alatt a Kert területén jelentős átalakítási munkálatok indultak el, amelyek elsősorban az állati jólétet és a bemutathatóság élményt adó lehetőségének javítását szolgálták. Az Emlősosztályon működését az állatállomány felmérésével kezdte, kialakította a ma is használatos nyilvántartási rendszer alapját. Ennek segítségével kapcsolódhatott be az Állatkert az ISIS-be (International Species Information System = Nemzetközi Faj-információs Rendszer). 1980-tól az intézmény állatcseréit is Ő intézte, amelyben nagy segítség volt, hogy szinte valamennyi európai állatkert vezetőjével személyes, gyakran baráti kapcsolatot tartott fenn. Elsőként merete vállalni, hogy az Állatkert bekapcsolódjon a tenyészállat-kihelyezési programokba. Ennek során számos olyan ritka faj került Budapestre, melyek vonzották a látogatókat, de nem képezték az Állatkert tulajdonát. Az állatcserékben nem csupán a vezetői, szervezői, hanem gyakran a fizikai munkából is kivette részét. Az 1982-ben érkezett fiatal orángutánpár gondozását

hosszú időn át végezte, 1983-ban pedig San Diegoba kísért és a hosszú úton ellátott egy keskenyszájú orrszarvút. Elérte, hogy az Állatkert szinte a megalakulásától kezdve bekapcsolódhatott az EEP (European Endangered Species Programme = Veszélyeztetett Fajok Európai Fajmegőrző Programja) munkájába. A szibériai tigris EEP-ben fajbizottsági tag volt (a törzskönyvvezető kivételével az egyetlen kelet-európai képviselőként).

Megszállottja volt az állatkerti munkának. Magával szemben maximális teljesítést várt el, de a kollégáitól, beosztottjaitól is elvárta ezt, ha valamiben megegyeztek. Következetes és határozott egyéniség volt, aki keményen kiállt a szakmai elképzeléseiért.

Állatkerti munkásságának elválaszthatatlan része volt az oktatás és az ismeretterjesztés. Szinte a kezdetektől írásai jelentek meg a Fővárosi Állat- és Növénykert útmutató füzetsorozatában (*ZOO Budapest*), ahol az elért tartási vagy tenyésztési eredményekről tudósított. Hosszú időn keresztül készítette a „*Tanári körlevelek*”-et, amelyek az általános és középiskolai tanárok részére adtak támpontot az állatkerti programok szervezéséhez, s amelyekben óratartásokkal Ő is tevékenyen részt vett. Pedagógiai módszertani ismereteit elismerve írása jelenhetett meg a „*Biológia tanítása*” c. kiadványban (1977–1978). A napilapokban, különböző tv- és rádiócsatornák műsoraiban évtizedeken át rendszeresen tudósított az állatkerti eseményekről, mindaddig, amíg az intézmény nem rendelkezett önálló sajtóreferenssel. 2001-től a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar által szervezett „Állatkerti állatgondozó” képzésben a „Tartástechnológia” c. tantárgy előadója volt. Alkalmanként tartott előadásokat más felsőoktatási intézményekben is, így többek között az ELTE TTK biológus szak hallgatóinak is. A legfogékonyabb korosztály – a gyerekek – ott-honi és az állatkerti állattartás iránti érdeklődését felkeltve 1968–1990 között a Magyar Televízió *Kuckó* c. műsorának volt rendszeres résztvevője. 1974-ben éppen az akváriumok berendezése szerepelt a programban, amibe ILMA engem is bevont, az útmutatásai alapján a helyszínen mutattam be a gyakorlati fogásokat. Ez irányú ismeretterjesztő munkásságát jelzi a Móra Kiadónál megjelent „*Mit üzen a TV-Kuckó*” c. könyvrészlete. A Magyar Rádióban elhangzott műsorokat összegzi a Minerva Kiadónál megjelent „*Ti kérdeztétek*” c. könyvrészlete.

Mintegy 48 ismeretterjesztő cikke jelent meg különböző folyóiratokban, napilapokban, mint pl. az *Élet és Tudomány* (10), a *Búvár* (17), a *Természet* (10), a *Süni* (1), a *Süni és a Természet* (1), a *Vadon* (1), a *Magyar Ifjúság* (2), *Az én újságom* (1) és a *Népszabadság* (5). Szakmai, tudományos cikkeinek száma 12, amelyek főleg német és angol nyelvű folyóiratokban, állatkerti kiadványokban jelentek meg, de publikált az *Állattani Közleményekben* (2) és a *Halászat* c. folyóiratban (3) is. Számos helyre, rendezvényekre hívták meg előadások megtartására. Az Állattani Szakosztály előadóülésein is többször (4) beszámolt doktori értekezéséhez kapcsolódó kutatási eredményeiről vagy az állatkerti tapasztalatokról. Szívesen vállalta tudományos ismeretterjesztő kisfilmek fordítását és szakmai lektorálását. Lektora volt több ismert szakkönyvnek, így pl. az „*Uránia Állatvilág*” „*Halak–Kéltűek–Hüllők*” (1971) és „*Emlősök*” (1989) kötetei átdolgozott, magyar kiadásainak, valamint „*Az ezer atoll világa*” (1968) és a „*Csendes vadászat*” (1973) c. könyveknek.

Szakmai elhivatottságát és elismertségét jelzi, hogy 1969-től kezdve évente legalább egy alkalommal, többnyire meghívott résztvevőként, előadóként utazott külföldi, állatkerti állattartás témájú konferenciákra, vagy szakmai tanulmányútra a világ szinte valamennyi jelentősebb állatkertjébe. Találkozásaink alkalmával ezekről mindig nagy lelkesedéssel mesélt, kiemelve azt, hogy a látottakból mit is fog tudni megvalósítani az Állatkertben.

Évtizedek óta tagja volt a Magyar Biológiai Társaság Állattani Szakosztályának. Amikor a felvételhez még ajánlókra is szükség volt, Ő volt az én kérelmemnek egyik támogatója az 1970-es években. Tevékeny tagja volt a Magyar Állatkertek Szövetségének, a Német Állatkert-igazgatók Egyesületének, az Európai Állatkertek Szövetségének és a Világ Állatkertjei szövetségének.

Zoopedagógiai tevékenységének elismeréseként megkapta a „Kiváló népművelő” kitüntető címet, valamint több évtizedes állatkerti munkásságáért 2005-ben a „Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjét”.

A munka mellett a kezdetben alig maradt ideje a zökkenőmentes magánéletére, de lánya születése nagy változást hozott életében, gyermeke majd unokája nevelésére nagy gondot fordított. Szabadidejében szívesen olvasott német nyelvű és magyar szépirodalmat, járt komolyzenei programokra. A 2014. év őszi zeneakadémiai bérletsorozatunkat sajnos már nélküle látogatjuk.

Dr. BOGSCH ILMA meghatározó alak volt az állatkerti állattartás és zoopedagógia szakterületén. Akik valóban és közelről ismerték, tudják igazán értékelni szakmai elhivatottságát, tudását és barátságának erejét.

Emlékét megőrizzük, szeretettel gondolunk Rá!

In memoriam dr. ILMA BOGSCH (1942–2014)

ISTVÁN KISS

Szent István University, Department of Zoology and Animal Ecology,
Páter K. u. 1, H-2100 Gödöllő, Hungary. E-mail: Kiss.Istvan@mkk.szie.hu

ÁLLATTANI KÖZLEMÉNYEK (2014) **99**(1–2): 15–20.

Abstract. ILMA BOGSCH was born on 13th January 1942, in Budapest. During her career, she became a deservedly acclaimed representative in the field of zoology, livestock management in zoological gardens, and zoopedagogy in Hungary. Throughout the decades of her professional activity, she conducted new and innovative concepts of animal keeping and their introduction into practice. She graduated from the Eötvös Loránd University, Faculty of Science, Budapest, in 1965, and obtained her Dr. Univ – Natural Sciences degree at the same place in 1988. Her first and only workplace has been the Budapest Zoo and Botanical Garden. At the beginning, she had been employed as a research assistant (1964–1965), after that became Vice Curator of the Aquarium–Terrarium Section (1965–1971), then a zoo educator (1971–1980). She served long as Curator of Mammals (1980–1994), then as Director of the Zoological Department, Vice-Director (1994–2000), and finally Director General (2003–2007). She translated and reviewed scientific books and documentaries. Moreover, she had several publications in the subjects of zooeducation, zoology, and modern livestock management in the zoo. She had extended professional and friendly relationships with the leaders of several European zoological gardens.

Keywords: zoopedagogy, livestock management, Budapest Zoo and Botanical Garden

Dr. BOGSCH ILMA tudományos közleményei
Scientific publications by dr. ILMA BOGSCH

- BOGSCH, I. (1965): Hogyan gondozzuk importált akváriumi halainkat? [How to manage our imported aquarium fish?] *Halászat* 11(58)(4): 112.
- BOGSCH, I. (1966): Ring-tailed lizard hatched in the Zoo Budapest. *International Zoo News* No. 1.
- BOGSCH, I. (1967): Adatok néhány tengeri faj átlagos akváriumi élettartamáról. [Data to the average aquarium life span of some marine fish.] *Állattani Közlemények* 54(1-4): 35-38.
- BOGSCH, I. (1967): Milyen is a jávai lövőhal? [What is the Banded Archerfish like?] *Halászat* 13(60)(3): 68.
- BOGSCH, I. (1968): Maulbrütender Fisch (*Tilapia leucosticta* Trew.), der eine Wassertemperatur von 60°C verträgt. *Freunde des Kölner Zoo* 11(1): 21-24.
- BOGSCH, I. (1968): Bepillantás a korallszirtek élővilágába. [A look into the life of coral reefs.] *Halászat* 14(61)(5): 148-149.
- BOGSCH, I. (1971): Néhány megfigyelés a *Tilapia leucosticta* Trew. szájköltő halon (Cichlidae). [Some observations on *Tilapia leucosticta* Trew. (Pisces, Cichlidae).] *Állattani Közlemények* 58(1-4): 56-59.
- BOGSCH, I. (1983): Zuchtergebnisse bei Dorcasgazellen (*Gazella dorcas* L.) im Zoo Budapest. *Der Zoologische Garten, Zeitschrift für die Gesamte Tiergärtnerei (Neue Folge)* 53(3-5): 309-312.
- BOGSCH, I. (1988): Einige Bemerkungen über Haltung und einem Zuchterfolg des Rattenkänguruhs (*Bettongia penicillata* Gray, 1837) im Zoo Budapest. *Der Zoologische Garten, Zeitschrift für die Gesamte Tiergärtnerei (Neue Folge)* 58(3-4): 309-312.
- BOGSCH, I. (1990): A new house for apes at the Zoo Budapest. *International Zoo Yearbook*, 29(1): 148-157.
- BOGSCH, I., GRAF, Z., SEEGER, K. & FISCHBACH, K. (1990): Therapie der Salmonellose bei *Macaca arctoides*. *Tierärztliche Praxis (Zeitschrift für den Tierarzt, Stuttgart-New York)* 18(6): 651-652.
- BOGSCH, I. (1997): 1997 European Studbook of the Mandrill. Hungary. *Budapest Zoo and Botanical Garden*.